

До купи ланцюгом ми скуті;
 Мене геть хвиля однесла,
 Та звязків тих ні бурі люті
 Ні ти порвати не могла.
 Мою любов проклявши, часом
 Ти все хапала ся розбить,
 Та до грудей припавши разом
 Знов присягала ся любить.

Із російського переклад
 Павло Граб.

Із переписки наших літературних і політичних діячів.

VI. Лист Модеста Гриневецького до гр. М. Оссолінського з р. 1813.

Між рукописами бібліотеки Оссолінських у Львові знаходять ся досить споре число томів, у котрих містять ся виписки та колектанеа основателя тої бібліотеки, графа М. Оссолінського. Ті колектанеа, в котрі входять виписки з друків або зі старих рукописів, копії документів, памфлетів, віршів і т. і., а також деякі оригінальні старі папери, змісту історичного, літературного та бібліографічного, варті того, щоби їх докладно перешукати. Се значно влекше знаменитий каталог рукописів, що від кількох літ друкуєть ся під доглядом директора бібліотеки дра Кентшинського. До тих колектанеїв Оссолінського належить також том 280, у котрім находимо між іншим цінним матеріалом також слідуєчий лист одного з перших що до часу вчених галицьких Русинів, Василянина о. Модеста Гриневецького, доктора богословія і професора догматики та полеміки християнської на університеті львівській. Про жите сего вченого Василянина містимо далі докладнішу відомість, а тепер скажемо тільки дещо про єго лист до Оссолінського. Лист сей, що заповнює дві картки in folio доволі щільного письма, писаний по латині. В згаданім рукописі маємо не оригінал, але очевидно тільки копію, тай то не копію всего листа; пропущено що найменше початок, що відносив ся до особи адресата, а переписано тільки саму наукову часть листа. Друкуємо текст сей по латині справляючи правопись (в рукописі множество слів починає ся без потреби великою буквою), а далі подаємо єго руський переклад і деякі свої уваги до тексту.

I. Ф.

Responsa.

Quoad quaedam puncta proposita ab Excellsmo ac Ilmo Comite Ossoliński Leopoli die 18. Julii 1813 data.

1. Ratione typographiae slavonicae Celsissimi Principis Constantini Konstantynowicz Ducis Ostrogensis, ex qua a-o 1581 prodiverant impressa Biblia slavonico idiomate litteris cyrillicis; tum quoque opera ascetica S. Basili Magni a-o 1594. Num videlicet haec typographia fuerat prima in oris Russiae, et 2-do, quo eadem typographia devenit?

Typographiam illam fuisse primam non ausim affirmare et quidem propterea, quia typus ille Ostrogensis, tam ille quo sacra Biblia sunt impressa, quam etiam quo impressa sunt praefata opera S. Basili, est satis nitidus, qualis certe primitivus non fuerat; et certe infrascriptus in monasterio Dobromiliensi viderat librum Euangeliorum impressum sed adeo hirsuto typo, ut vix a mediocri scriptura differat. Hoc dolendum tantum circa dictum librum, quod frontispicio careat, ac proinde annus et locus ejus impressionis sciri non potest. Praeterea 2-do clarissimus historiographus Schlözer in suo Nestore Russische Annalen Parte 1. pag. 107 refert, „quod prima versio slavonicorum Bibliorum facta fuerat per medicum Skorina, quae edita fuerat Pragae ad Varsaviam a-o 1517.“ Porro hanc editionem infrascriptus nunquam viderat, et de illa nihil dicere potest nisi hoc, quod si illa litteris cyrillicis impressa fuerat, ergo non est verosimile, ut Russi ab a-o 1517 ad 1581 etiam alibi artem typographicam exercere non attentarent. Denique 3-tio hoc est certum, quod ante annum 1554, dum Gallias et Italiam perlustraret quidam nobilis et potens Russus Bożydar de Guryk Podhoryczanin, supradicto anno 1554 pervenit Venetias et ibi videns novam artem typographicam jam bene invaluisse, ideo cum ejusdem artis peritis convenerat, ut imprimerent Missale slavonicum litteris cyrillicis, quod etiam factum est praedicto a-o 1554 Venetiis, ad cuius libri Missalis correcturam adhibitus fuerat quidam hieromonachus Pachomius Nigromontanus. Et hoc Missale habetur in bibliotheca monasterii Leopoliensis ad S. Georgium, in quo supra expressa historia legitur, et typus ejus parum nonnihil a scriptura manuali differet. Dum ergo per supradictum Bożydar Podhoryczanin praedictum Missale in oras Russiae illatum fuisset, certe non est verosimile, ut Russi in patria sua artem typographicam ante typographiam Ostrogiensem non attentarent.

Quod vero concernit alterum punctum ejusdem quaesiti, quo videlicet typographia Ostrogiensis translata fuerat? R. quod hoc certum sit, quod fuerat translata ad monasterium Dermanense, quod fundatum fuerat a praelaudato Principe Constantino; siquidem in hoc monasterio impressus est liber ecclesiasticus dictus *Οκτωρχος*, anno 1603. Cui libro praemissa est longa praefatio, in qua pag. 10 sunt etiam laudes praelaudati Constantini Ducis Ostrogiensis, et expresse

dicitur, quod ille non solum monasterium Dermanense liberaliter fundaverat, verum etiam eidem monasterio typographiam donaverat, ut pro utilitate Christianorum ibidem libri imprimerentur, quapropter pro ejus longaeva vita omnes Orthodoxi impense Deum orare debent. Praeterea etiam hoc notatu dignum est, quod praedictus liber *Οκτωρχος* est ipsissimis litteris impressus, quibus praecedenter a-o 1581 impressa erant Biblia Sacra Ostrogoiae, et habetur ille liber in bibliotheca monasterii Leopoliensis ad S. Georg. Quorsum autem eadem typographia ex monasterio Dermanensi (in quo procerto haec a multis annis non habetur) translata est? infrascripto de eo non constat; hoc tantum Religiosi ex Volhynia narraverant, quod in praedicto monasterio Dermanensi hucusque adhuc ingens est numerus librorum russicorum manuseriptorum, qui a suo fundatore sibi donati erant.

Alterum punctum respicit cantum ecclesiasticum Russorum, nempe unde ille derivandus venit? et num quasdam notas musicas fixas et a quonam introductas habet?

R. Russi sicuti religionem Christianam a Graecis, ita etiam hymnos ecclesiasticos a Graecis mutuarunt, ita tamen, ut quoniam soni graeci ad leniter sonantia vocabula graeca applicati, stridulis passim vocabulis slavicis non bene respondebant, ideo etiam soni ecclesiastici ruthenici passim a graecis illico in iisdem hymnis discrepare coeperunt. Graecorum enim soni semper affectatam quandam melodiam spirant, cum e contra Russorum soni propter magis sonantia vocabula multo intensius resonent. Quia vero in iisdem sonis constantia quaedam et uniformitas esse in ecclesia debebat, ideo imprimis Graeci ante inventas notas musicales in Occidente jam certa signa sonorum super singulas syllabas vocabulorum ponebant et juxta haec signa exacte canebant. Certe Michael Heineccius in suo opere *Abbildung der alten und neuen griechischen Kirche*, Lipsiae a-o 1711 edito, parte III, pag. 269 signa cantus Graecorum ponit sex sequentia: $\hat{\cdot}$, \cup , \rangle , $\frac{1}{-}$, $\frac{1}{//}$, \ominus . Ab initio ergo etiam Russos in suis

libris, in quibus hymni ecclesiastici continentur, eadem signa tonica Graecorum adhibuisse procerto constat, siquidem infrascriptus ante aliquot annos in bibliotheca monasterii Lauroviae circuli Samborensis (quod fundatum est a Leone Principe Haliciae et Vladimiriæ a-o X-ti 1292 do, cujus foundationis originale instrumentum hucusque possidet) vidit manuseriptum antiquum, in quo hymni ecclesiastici descripti sunt, et super singulas syllabas vocabulorum supranotata signa tonica adnotata habentur.

Quia vero supradicta signa tonica Graecorum, post inventas notas musicas in Occidente Russis parum commoda esse videbantur, ideo coeperunt suos hymnos ecclesiasticos notis musicis ut, re, mi, fa, sol, la, quinque lineis ordinarie distinctis subijcere. Quis vero primus hoc facere attentavit? id plane ignoratur. Habentur enim codices manuseripti valde antiqui, in quibus hymni ecclesiastici cum supradictis

notis musicis descripti habentur, in quibus tamen iidem hymni notis passim musicis diversis subjecti cernuntur. Ad tollendam ergo hanc diversitatem post inventam artem typographicam incumbendum fuerat, et hoc praestitit hieromonachus Josephus Horodecki, membrum monasterii Leopoliensis ad S. Georgium, in Irmologio seu hymnorum ecclesiasticorum melodio, impresso Leopoli in typographia ejusdem monasterii anno 1700, quod apparet ex propria ejusdem Josephi Horodecki confessione, quae ad calcem ejusdem libri impressa legitur. Et quia haec multa in se seitu digna continet, ideo lubet hic eandem e slavonico sermone in latinum verbatenus transferre.

Benevole libri hujus perlustrator!

Scio quod postquam acceperis in manus tuas librum hunc et videns, quod hoc opus in ecclesia Russica sit novum novoque artificio editum, desiderabis etiam rescire artificem seu editorem ejusdem operis. Satisfaciendo ergo desiderio tuo habeto illum!

Ego peccator hieromonachus Josephus Horodecki, peregrinus Hierosolymitanus, dum a nativitate mea habuissem annos 15, abivi in monasterium et factus sum monachus, et illico coepi navare operam artificio typographico, eoque praecipue occupabar. Postea juxta desideria mea accepi a Deo amante episcopo Leopoliensi Josepho Szumlański, qui me ad ordinem presbyteratus promoverat, testimoniales atque benedictorias litteras et sic juxta vota mea coram Domino emissa peregrinationi me dedi. Perveniens autem ad sanctam magnam Dei civitatem Hierosolymas ibi sepulchrum Domini adoravi et dein in flumine Jordanis me ablui; vias quoque magni maris (NB. mare magnum etiam in S. Scriptura appellatur mare Mediterraneum) tum quoque Aegyptum, Alexandriam et alias insignes civitates meridionalis Palaestinae perlustravi, prouti etiam occidentales regiones Hispaniam, Italiam, Venetias etc. Manuductione autem Altissimae Dextrae in meam patriam sanus redii et non cunctando accessi prae laudatum episcopum, debitas eidem gratias persolvendo, quod ejus benedictione suffectus tanta itinera incolumis absolverim. Post haec rogatus sum a superioribus monasterii Leopoliensis ad cathedram Sti Georgii, ut artificio meo fusorio conficiam typographiam ad imprimendum Irmologium (id est librum hymnorum ecclesiasticorum). Ego autem minime parcendo mihi, licet post tanta fatigia itinerum, accinxi me huic operi, et adjuvante gratia Dei illud ad finem perduxim, impressionem videlicet Irmologii, opus sane genti Russicae mirabile. Quod postquam perfecissem, multum gavisus sum et ad Dominum Deum meum dixi: Domine Jesu Christe, Fili unigenite Patris sine principio, qui tuo sanctissimo ore dixisti: quia sine me nihil potestis facere! Domine mi! Domine! fide dictorum tuorum in anima et corde meo penetratus, advolvo me tuae bonitati, quod me indignum servum tuum effecisti dignum librum hunc Irmologium non tantum incipere, verum etiam perficere, sit nomen tuum sanctum benedictum in saecula saeculorum Amen. Hieromonachus Josephus Horodecki, peregrinus Hierosolymitanus, fusor et typographus mp.

Notandum autem venit, quod hanc typographiam cautus ecclesiastici monasterium Sti Georgii die 23 decembris 1707 anno vendidit confraternitati Stauropigiane Leopoliensi ad ecclesiam Assumptionis in coelum, et quidem pro summa 2.000 flor. pol., prouti registra testantur antiqua ejusdem monasterii. Sed in eodem monasterio etiam antea libri imprimebantur, sic a-o 1688 impressum erat Psalterium in 4-to, similiter a-o 1645 impressum fuerat Euchologion vulgo Trebnik, qui libri in bibliotheca ejusdem monasterii integri habentur.

Praeterea etiam in monasterio Sti Onuphrii Leopoliensi in lingua slavonica impressi sunt Sti Joannis Chrysostomi libri 6 de sacerdotio opera Athinogenis hegumeni cum suis confratribus et quidem a-o Dni 1614.

Insuper Leopoli habuit post annum MDCXXX insignem typographiam slavonicam quidam civis Michael Sloska, apud quem fere omnes libri ecclesiastici impressi et hucusque passim leguntur. Unde apparet, quod Leopoli erant olim plures typographiae et non sola Stauropigiana. Haec ita se habere in fidem me subscribo. Datum ut supra. Modestus Hryniewiecki Ord. S. Basilii M. St. Th. Doctor, Theol. dogmatt. et polemicae caes. reg. publ. ord. Professor mp.

В руськїм перекладї се значить :

Відповіді на деякі запитаня вельможного і пресвітлого графа Оссолінського, завдані у Львові 18-го іюля 1813 р.

1. Що доторкаєть ся словянської друкарні вельможного князя Константина Константиновича Острожського, воеводи Острожського (властиво Київського!), в котрій в р. 1581 вийшла друкована Біблія мовою словянською а кирильськими черенками, а також в р. 1594 аскетичні писаня св. Василя Великого, питанє: чи ся друкарня була перша на Русі, а 2. куди вона подїла ся?

Відповідь. Я не смів би твердити, щоби ся друкарня була перша, а то тому, що сей Острожський друк, як той, котрим друкована свята Біблія, так і той, котрим випечатані згадані твори св. Василя В. — досить гарний, яким певне не був первісний друк. Певне те, що підписаний бачив у Добромильській монастирі книгу Євангелія, друковану, але так нехарактерним друком, що мало чим ріжнила ся від звичайного письма. Жаль тільки, що ся книжка не мала титулової карти, так що годі було дізнати ся про рік і місце її напечатаня. Надто ж 2. славний історик Шлецер у своїм Історії (Russische Annalen, т. I, ст. 107) подає, що „першого перекладу словянської Біблії довершив лікарь Скорина і видав єго в Празі, передмісті Варшави*“ в р. 1517.“ Що правда, сего виданя підписаний не бачив ніколи і ні-

*) Нині нема вже сумніву про те, що Біблія Скорини видана була в Празі чеській, гл. Владіміровъ, Францискъ Скорина.

чого о нім не може сказати, хіба те, що коли воно було друковане кирильськими черенками, то не подібне се до правди, щоби Русини від р. 1517 до 1581 не пробували друкувати книжок також де інде. В кінці по 3. певне ще те, що перед роком 1554, коли один шляхетний і багатий Русин Вождар з Гурьська Подгоричанин йїздив по Франції і Італії, а в згаданім році 1554 прибув до Венеції і побачив там уже гарно розвитку нову штуку друкарську, змовив ся з людьми виравними в тій штуці, щоби видрукували Служебник словянський кирильськими буквами, що й було зроблено в згаданім уже 1554 році в Венеції; до коректури сеї книги Служебника приставлений був певний монах Пахомій Черногорець. І сеї Служебник є в бібліотеці львівського монастиря св. Юра, і в нім розказана вся отеса історія, а черенки єго хіба не много дечим ріжнять ся від ручного писаня; значить, коли той Вождар Подгоричанин привіз сеї Служебник до руського краю, то певне годі припустити, щоби Русини в своїй вітчизні не хапали ся до друкарської штуки ще й перед друкарнею Острожською.

Що ж доторкаєть ся другої точки сего питаня, іменно, куди поділа ся Острожська друкарня? відповідаю: певне те, що була перенесена до Дерманського монастиря, котрий був заснований знаменитим князем Константином: власне в тім монастирі видрукувана була книга церковна звана Октоїх в р. 1603. На початку сеї книги маєть ся довга передмова, в котрій на стор. 10 виписано також похвалу згаданого вже ки Константина Острожського і сказано виразно, що він не тільки волюкодушно заснував Дерманський монастир, але також подарував сему монастиреви друкарню з тим, щоби для пожитку християн друковано там книги і що за те всі православні повинні горячо просити єму у Бога довголітнього житя. Надто й се ще варто зазначити, що згадана книга Октоїх видрукувана такими самими черенками, якими перед тим в р. 1581 видрукувана була св. Вібілія Острожська, і находить ся та книга в бібліотеці монастиря св. Юра у Львові. Куди-ж ся друкарня поділа ся в Дерманського монастиря (де від многих літ єї на певне нема), про се низше підписаному нічого не відомо. Се тільки оповідали монахи з Волння, що в тім Дерманськїм монастирі ще й доси находить ся величезна сила руських книг рукописних, дарованих монастиреви єго основателем.

Друге питанє йде про руський спів церковний, а іменно відки він походить і чи має які усталені музикальні ноти, а коли має, то ким запроваджені?

Відповідь. Русини як релігію християнську від Греків, так само запозичили від Греків і гимни церковні. Та позаяк грецькі тони, приладжені до лагідно-звучних грецьких слів, не добре відповідали хриповатим подекуди словам словянським, то й церковні тони руські почали подекуди вдріжняти ся від грецьких навіть в тих самих гимнах. Бо грецькі тони завсїгди укладають ся в певну чутливу мелодію, коли противно тони руські задля дзвінкїйших слів роздають ся з далеко більшою силою. Та що в тих самих тонах повинна бути в церкві певна постійність і одностайність, для того насамперед Греки ще перед

винайденем нот музикальних на заході надписували вже по над поодинокими складами слів певні знаки для тонів і після сих знаків співали доладно. Звісно те, що Михайло Гейнеке в своїй книзі (*Mich. Heinemann, Abbildung der alten und der neuen griechischen Kirche. Leipzig im Jahre 1711, Bd III, Seite 269*) приводить 6 знаків співу грецького, котрі виглядають ось як (гл. стор. 171) значить, можемо сказати на певне, що й Русини в разі в своїй книгах, у котрих містять ся гимни церковні, уживали тих самих грецьких знаків тонічних. І справді вище підписаний бачив перед кількома роками в бібліотеці Лаврівського монастиря (котрий був оснований Львом, князем Галицким і Володимирським в р. 1292 і доси посідає оригінальний документ сеї фундації) стародавній рукопис, в котрім є переписані гимни церковні, а по над поодинокими складами слів находять ся приписані повисші тонічні знаки.

Та коли на заході винайдено ноти музикальні, а згадані вище грецькі знаки тонічні вдали ся Русинам недогідними, то й вони почали свої церковні гимни підписувати під ноти музикальні *ut, re, mi, fa, sol, la*, розставлені по порядку в пяти лініях. Хто перший почав се чинити, сего на певне не знаємо. Бо-ж находять ся рукописні книги дуже старі, в котрих мають ся гимни церковні підписані під згаданими тут нотами музикальними, а є й такі, в котрих ті гимни бачимо підписані під нотами музикальними подекуди відмінними. Отож коли винайдено штуку друкарську, треба було постарати ся о усуненє сеї різнородности. Сего й доконав монах Йосиф Городецький, член львівського святоюрського монастиря, в своїм Ірмологіоні, т. є збірнику мелодій гимнів церковних, друкованим у Львові в друкарні того-ж монастиря в р. 1700, як се видно з власного оповіданя того ж Йосифа Городецького, котре читаємо надруковане при кінці тої книги. А позаяк се послісловіє має в собі багато дечого такого, що варто знати, для того радо перекладаю єго тут дословно з мови словянської на латинську:

„Ласкавий читачу сеї книги! Знаю, що коли дістанеш до своїх рук отсю книгу і побачиш, що се діло нове в церкві руській і видане новим скуством, побажаєш також пізнати художника чи то видавця сеї книги. Отож для заспокоєня твого бажаня на тобі єго!

„Я грішний монах Йосиф Городецький, паломник єрусалимський, маючи 15 літ від роду пішов у монастирь і зробив ся монахом і від тоді ж почав прикладати свою працю до друкарського діла, котре особливо мене займало. Опісля, сповняючи своє бажанє, взяв я від боголюбивого єпископа львівського Йосифа Шумлянського (він же посвятив мене перед тим і в чин священничий) листи з посвідченєм і благословенством і відтак, сповняючи свій зарік даний перед Богом, я подав ся в дорогу. А прибувши до святого великого міста божого Єрусалиму я поклонив ся там гробови Господньому, потім скунав ся в ріці Йордані, а потім перейшов шляхами великого моря, (великим морем також в писемі святім називає ся море Середземне) далі Єгипет, Александрію і інші знамениті міста полуденної Палестини, а далі також західні краї: Іспанію, Італію, Венецію і т. і. Та от ведений найвисшою Правницею вернув я

здоров до своєї вітчизни і не гаючись ставив ся перед згаданим уже єпископом, складаючи єму повинну подяку за те, що споможений єго благословенством я без ніякої шкоди перебув таку велику дорогу. Ошєля запросили мене зверхники львівського монастиря при катедрі св. Юра, щоб я яко вмілий відливач черенок зладив друкарню для друкованя Ірмологіона (т. є. книги гимнів церковних). І ото я, зовсім не поблажаючи собі, хоч і по такій трудній подорожі, приняв ся за се діло і при помочи ласки божої довів єго до кінця, т. є. друк Ірмологіона, діло без сумніву дивне для руського народа. А скінчивши єго я вельми в радував ся і оттак сказав до Господа Бога мойого: „Господи Ісусе Христе, єдинородний сину безначального вітця, ти, що своїми святими устами сказав: „бо без мене нічого не зможете вчинити“ — Господи мій, Господи! силою твоїх слів пронятий до глубини души і серця, піддаю ся твоїй доброті за те, що ти мене, негідного слугу твого, вчинив гідним не тільки розпочати отсею книгу Ірмологіон але також докінчити! Нехай буде благословенне твоє святе ім'я на віки віків, амінь!“ Громомах Йосиф Городецький, паломник єрусалимський, відливач черенок і друкар, рука власна“.

При тім треба зазначити, що єю друкарню нот церковних монастирь святоюрський д. 23. декабрия 1707 р. продав братству Ставропігійському у Львові при церкві Успенія Богородиці, а то власне за суму 2.000 злотих польських, як про се свідчать стародавні записні книги сєго монастиря. Та вже й перед тим друковано книги в тім монастирі, а власне в р. 1688 Псалтирь in 4-to, а також в р. 1645 видруковано тут Евхологій або Требник; ті книжки мають ся в повних примірниках в бібліотеці тогож монастиря.

Надто також у монастирі св. Онуфрія у Львові були друковані мовою словянською св. Івана Злотоуста шість книг О священстві, заходом Афіногена ігумена з братією єго і то власне в р. 1614. Крім того у Львові по році 1630 мав знамениту словянську друкарню певний міщанин Михайло Сльозка, у котрого видрукувані були майже всі книги церковні, котрі й доси ще декуди уживають ся. З сєго бачимо, що у Львові було більше друкарень, а не сама тільки Ставропігійська. Для запоруки, що се все так і є. підписую ся. Дано як висше. Модест Гриневецький, зак. св. Василя Вел., др. св. теології, ц. к. публичний звичайний профєсор теології догматичної і полєміки, рука власна. —

До повисшого листа, котрий свідчить про досить широкі літературно-антїкварські інтереси і чимале знанє Гриневецького, додамо тут деякі уваги. Варгість єго лежить не тільки в тім, що єго автор знає і говорить з власного досвіду і автопсії, але також в тім, чоґо він не знає. І так інтересно, що він (а також Шлецер) не знали ще про істнуванє першої словянської друкарні Фіоля в Кракові. Що Скорина друкував своєю Біблію в Празі під Варшавою, се повторяв за Шлецером ще й Греч; спростував се трохи чи не перший Шафарик (*Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten. Ofen 1826, ст. 152*). Що ж до Божідара, то наш учений допустив ся

грубої помилки, котру не знати як і пояснити супроти его власних слів, що Службеник 1554 є в бібліотеці св. Юра і що він, значить, бачив его. Що се не вовсім так, переконув нас дійсний текст передмови сего Службеника, котрий виданий був не Божидаром, а его сином Віцентієм, і був повторенем Божидарового видання Службеника, що вийшло в Венеції 1519 р. Ніде в передмові не сказано, щоби сей Божидар був Русином, а читаємо там тільки ось які характерні слова: „Сего ради и азъ грѣшній и мньши въ челоуѣцехъ Божидаръ Вукович отъ Гюрик Подгоричанинь... бывшу ми тогда въ западныхъ странахъ италъскихъ, въ славянѣмъ граде Венетіани, Богомъ наставляемъ и възревновахъ поспѣшеніемъ святого Духа, трудолюбивѣ потыщахсе съставити форми, въ еже быти угодна вьсакому прочитающому, и списахъ душеполезніе книги сіе литургіе, въ нихже божьственна и безькрьвна жрѣтва свьршається, на просвѣщеніе божьственнымъ прьквамъ“ і т. д. (И. Каратаевъ, Описаніе славяно-рускихъ книгъ, напечатанныхъ кирилловскими буквами, т. I, 122, пор. також стор. 45). Вже сама назва Вукович і сербська правопись передмови (ь зам. ъ) моглиб були переконати Гриневецького, що Божидар не міг бути Русином. Шафарик (ор. cit. 152) називає его воеводою і вчислює також друки его і его сина. Про Ірмологій виданий Городецьким в р. 1700 згадував о. Петрушевич у своїй „Сводной лѣтописи съ 1700—1772“ (стор 19), підносячи власне цікаве послісловіе видавця. Одинюкий екземпляр сего Ірмологіона, який міні лучило ся бачити (власність капітули руської в Перемишлі), не має передмови.

VII. Листи Федора Заревича до Володимира Шашкевича.

Отсі листи подаємо з копій буквально списаних із оригіналів в році 1885 по смерті Володимира Шашкевича. Б. Л.

1. *Львівъ 29 Сьчня 1866.* Пане Редакторъ! Не могучи побачитися въ вами, мушу вамъ листомъ сказати те, що устно не могу.

Я обнимаю сего тыждня иншу роботу, то-жъ тяжко на мене припаде, написавшися 8 годинъ денне, и принявши иншу еще роботу, за котору мене нагороджати мусять и будутъ — не могу нїякимъ свѣтомъ дещо для вашого письма *) робити — а знаєте сами, що я не въ тѣмъ пѣрью, абы мѣгъ одкинути те, за що дадутъ грошѣ. Отже упереджаю васъ объ тѣмъ, абы не привести васъ въ заводъ — и кланяюся добрымъ здоровьѣмъ. *Федоръ Заревичъ.*

2**). *Львівъ дня 22. Червня 1868.* Вельми шанобний пане Володимиръ! Годилося було вже Вамъ одписати; та справді троха лїнив-

*) Тут бесіда о літературній часописи „Русалка“, котру почав з початком 1866 року видавати Вол. Шашкевич. В „Русалці“ були надруковані Заревича писаня: повістка „Дві сестри“ (н-ри 1 і 2) і оповідане „Німа“ (н-р 3). *Б. Л.*

***) Сей лист, як і всі дальші з 1868 року, адресовані: „Wladimir Szaszkiewicz, absol. Jurist, Derewnia, l. P. Żółkiew. — *Б. Л.*